

Božidar Kante

*Filozofija
umetnosti*

ZALOŽNIŠTVO JUTRO

Božidar Kante
FILOZOFIJA UMETNOSTI

Recenzenta:
red. prof. dr. Nenad Miščević, red. prof. dr. Bojan Borstner

Jezikovni pregled:
Suzana Švenčbir

Oblikovanje in prelom:
ONZ Jutro

Slika na naslovnici:
Domenico Ghirlandaio: Portret Giovanne Tornabuoni

Izdalo in založilo:
Založništvo JUTRO, Jutro d.o.o., Ljubljana

Za založbo:
Stane Kodrič

Izdajo knjige je finančno podprlo
Ministrstvo za kulturo.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana
111.852
701

KANTE, Božidar
Filozofija umetnosti / Božidar Kante. -
Ljubljana, Jutro, 2001

ISBN 961-6433-01-6
115327744

Kazalo

<i>Uvod</i>	
<i>Moč in uteha filozofije umetnosti</i>	7
<i>I. poglavje</i>	
<i>Kaj je umetnost?</i>	11
Umetniška dela in družinska podobnost	13
Kritika Weitzevega stališča	18
Sklep	21
<i>II. poglavje</i>	
<i>Umetniško delo: funkcija ali postopek (procedura)?</i>	23
Funkcionalno opredeljeni pojmi	24
Proceduralno opredeljeni pojmi	26
Kako definirati umetniško delo: funkcionalno ali proceduralno?	27
Vrednotenje ali opis?	29
Temeljne teze funkcionalizma in njegova kritika	30
Značilen primer funkcionalizma: Beardsleyjeva teorija	34
<i>III. poglavje</i>	
<i>Umetnost in institucija</i>	39
Danto: oko, realni predmet in svet umetnosti	39
<i>Umetnina in preteklost</i>	43
Institucionalna teorija umetnosti	47
<i>Umetnina in svet umetnosti</i>	47
<i>Razčlenitev Dicktejeve definicije</i>	50

Artefaktičnost.....	51
Kdo je lahko umetnik: je to vsakdo?	53
Kako je z umetnikom, ki je ločen od družbe (sveta umetnosti), in religioznimi artefakti ene kulture, ki jih štejemo za umetnine v drugi kulturi?	56
Odnos med zgodovino in zgradbo sveta umetnosti	59
Dodatni ugovori institucionalni teoriji	61
IV. poglavje	
Zrcalo narave ali umetnost kot reprezentacija	65
Kaj je reprezentacija?	68
<i>Slikovna reprezentacija</i>	71
Konvencionalizem	72
Podobnost	77
Rekonstruirana podobnost	79
Vzročne teorije	81
Tradicionalne teorije	81
<i>Teorija prepoznavanja</i>	83
Mentalne konstrukcije	85
<i>Pretvarjanje [make-believe]</i>	85
<i>Iluzija</i>	86
<i>Videti-v</i>	90
<i>Informacija</i>	91
Mešane teorije	93
V. poglavje	
Umetnost kot izraz (ekspresija) in čustva	97
Kaj pomeni izraz "izraz" ("ekspresija")?	98
Croce: umetnost kot intuicija je izraz (ekspresija)	100
Klasična teorija ekspresije	106
Kritične točke teorije umetnosti kot ekspresije	107
Izraz, uprimerjanje in metafora	108
VI. poglavje	
Tisto, kar ugaja očem ali zakaj je megla lahko estetska	111
Začetki estetskih teorij	114
Pojem psihične distance in estetska drža	117
<i>Zobobol in estetika</i>	120

Estetske kvalitete ali lastnosti.....	121
Estetske definicije umetnosti	122
<i>Hibe estetskih definicij</i>	125
VII. poglavje	
Okus: na presečišču objektivnega in subjektivnega	129
Pomanjkljivo spoznanje	135
Proti relativizmu	138
VIII. poglavje	
Umetnost in vrednotenje.....	141
Osebni subjektivizem	143
<i>Kritika subjektivizma</i>	144
Intuicionizem	145
<i>Nepreverljivost intuicionizma</i>	147
Emotivizem	147
Relativizem	149
Kritični singularizem	152
Instrumentalistične teorije	153
<i>Beardsleyjev vrednostni instrumentalizem</i>	155
IX. poglavje	
Etično in estetsko	159
Ugovori etični kritiki umetnosti	161
<i>Argument avtonomnosti</i>	161
<i>Argument kognitivne trivialnosti</i>	162
<i>Argument antikonsekvencionalizma</i>	163
Odgovori na ugovore	164
<i>Odgovori na trditev o avtonomnosti umetnosti</i>	164
<i>Odgovori na argument kognitivne trivialnosti</i>	167
<i>Odgovori antikonsekvencionalizmu</i>	171
Ekskurz: hermenevtika in simulacija	174
<i>Odgovori zmernemu avtonomizmu</i>	176
X. poglavje	
Umetnost in čustva	183
Paradoks fikcije	184

Narava čustev	187
Čustveni odgovori na paradoks fikcije	188
<i>Iracionalizem</i>	189
<i>Teorija nadomestnega predmeta</i>	189
<i>Neintencionalistična teorija</i>	192
<i>Teorija izključevanja neverovanja</i> <i>(ne-prepričanja)</i>	193
<i>Teorije, da sodbe ali prepričanja niso</i> <i>spoznavne prvine vseh čustev</i>	194
<i>Teorija pretvarjanja ali hlinjenja</i>	195
<i>Teorija nadomestnega prepričanja</i>	199
Umetnost in negativna čustva ali paradoks tragedije	199
<i>Poskusi rešitve</i>	200
<i>XI. poglavje</i>	
<i>Umetnina in interpretacija</i>	203
Nekatere različice pluralizma, ki niso združljive z monizmom	208
<i>Relativizem</i>	208
<i>Antideskriptivizem</i>	212
<i>Teorija maksimalizacije vrednosti</i>	214
Prazen grob ali ponovno vstajenje avtorja	215
<i>Vloga intenc pri interpretaciji umetniških del</i>	223
Hipotetični intencionalizem	226
<i>Kritika hipotetičnega intencionalizma</i>	228
Aktualni intencionalizem	232
Pragmatistična interpretacija – primer S. Fisha	233
<i>Relativizem in interpretacijske domneve</i>	233
<i>Interpretacija in dokazno gradivo</i>	237
<i>Imensko in stvarno kazalo</i>	239
<i>Seznam navedene literature</i>	247
<i>Priloga</i>	249

Uvod

Moč in uteha filozofije umetnosti

Kaj je domišljija in kaj je resnica? Pijane oči umetnika in zaljubljenca ne razločijo meje. Ali živiš bolj živo življenje nego tvoj portret v okviru? O Hiacinta, morda bova umrla nekoč obadva, v portretu pa bo živela tvoja lepota in moja ljubezen, to se pravi življenje naju obeh, bolj živo in bolj resnično, nego je danes.

Ivan Cankar, *V mesečini*

Ne poznamo nobene kulture ali družbe, v kateri ljudje ne bi plesali, slikali, poslušali zgodb, krasili sami sebe in oblikovali simbolov. Če so bile te tovrstne dejavnosti včasih potlačene, to zgolj priča o njihovi vsesplošni in vseprežemajoči naravi in eksistenci. Kar se utegne razlikovati, so le razlogi, ki jih ljudje navajajo, zakaj se ukvarjajo s takimi dejavnostmi. V neki kulturi lahko plešejo za to, da bi priklicali dež, kar je kajpada razlog, ki je celo v sušnem obdobju daleč stran od razlogov, zakaj plešejo baletniki v Bolšoj teatru.

Že kot otroci se naravno in samohotno odzivamo na naravo in ustvarjene stvari: očara nas pripovedovanje zgodb, ob poslušanju glasbe začnemo poplesavati, zanima nas že natančna izbira barv in njihov medsebojni odnos, pritegne nas vonj stvari, itn. Vse to se nam zdi tako samoumevno in naravno kot hrana in spanje. Ti odzivi, ki so sprva naravni,

se lahko z izobraževanjem, izoblikovanjem posameznikove psihologije in družbenim vplivom spremenijo v ta ali oni niz preferenc. Pomembno pa je dejstvo, da se ne bi mogli razviti kot estetska (čutna) bitja, če se ne bi sprva odzvali tako, kot se odzivamo. Potopljeni smo v obsežen tok estetskih dražljajev kot v "neskončen vodnjak nesmrtnih pijače".

Po eni strani nas izkustvo mojstrov in umetnosti, za katere se zdi, da govorijo na nedoumljiv, vendar globoko prizadet način o spretnostih, prizadevanjih in položaju človeških bitij, dejansko napeljuje k molku, ne pa k opisovanju in pojasnjevanju. Vse, kar bi lahko povedali, se zdi v tem primeru odvečno, nepopolno in le senca tistega, kar smo doživeli. Kdo bi razčlenjeval (umetniško) razodetje? Kdo si to sploh želi? Vsakršen poskus, da bi to storili, je skrunitev in profanizacija. Razodetje bi se tako skrčilo na vsakdanje. Če tako kdo sploh govori o umetnosti, je poln spoštovanja in pritrjuje njeni enkratnosti, neprimerljivosti in njeni dokončni skrivnostnosti. Sodba, da človek potrebuje umetnost, je sodba vere, ne pa znanstvena hipoteza.

Po drugi strani pa se utegne zgoditi, da se mnogi ljudje čutijo estetsko prikrajšani oziroma oropani. Seveda niso prikrajšani za bogato estetsko življenje. Svojo obleko si izbirajo s pozornostjo do estetskih podrobnosti. Telesa tistih, ki obiskujejo rejd klube in zabave v svetovnih urbanih džunglah, niso nič manj bogato okrašena od teles ljudi z Amazonije. Ušesa jim nenehno polni glasba in plešejo v neverjetnem ritmu in dinamiki. Njihova poezija je včasih velika poezija besedil sodobnih pesmi. Zakaj potem govoriti o estetski oropnosti?

Skrbi jih zato, ker je tisto, kar oni dobijo od umetnosti, pogosto predmet zasmehovanja tako kot v primeru, ko se njihovo zadovoljstvo ob prizorih, ki jih je naslikal Jama, izkaže za nepomembno, če ga primerjamo z nečim, kar je skrivnostno označeno kot formalna ali ekspresivna lastnost slike. Skrbi jih zato, ker jim povedo, da je Kozina veliko boljši, čeravno jim Siddhartin album *Nord* nudi veliko večje zadovoljstvo kot Kozinova opera *Ekvinokcij*. Potem se čutijo ponižane, ne da bi vedeli zakaj.

Predpostavimo, da imamo razlog za prepričanje, da spregledujemo nekaj, kar je treba videti v galerijah in slišati v koncertnih dvoranah. Kako temu odpomoči?

Vablivo je prepričanje, da lahko pridobimo dostop do umetnosti s preučevanjem filozofije umetnosti. Ravno zato, ker je odločitev za študij tega predmeta včasih utemeljena na takem prepričanju, je lahko njegov študij veliko razočaranje. To se zgodi zato, ker predmet, ki nosi tako ime, ustvarja neupravičena in nerazumna pričakovanja, da bo njegov študij podelil večjo zmožnost za pobiranje tistih nagrad umetnosti, o katerih glasno

govorijo tisti, ki so že v igri. Ljudje upajo, da bodo uvideli, kaj je velikega na nekaterih umetninah in zakaj nekateri tako samozavestno trdijo, da so ta dela boljša od nekaterih ikon popularne kulture. Ko se to ne zgodi, je lahko filozofija umetnosti vir velikih razočaranj.

Ena pojasnitev tega razočaranja je, da začetniki zamenjujejo *umetnost s filozofijo umetnosti* in zmotno pričakujejo, da bodo dobili od slednje tisto, kar jim lahko ponudi le prva. V filozofiji umetnosti ne gre za ustvarjanje umetnosti, temveč stopimo korak nazaj in premišljujemo o tistem, kar je bilo narejeno, ko ustvarimo umetnino. Vzemimo nekaj preprostih primerov. Matematik *uporablja* besedo "število" ("Dokaz, da ni največjega praštevila, je ...). Estet utegne uporabiti besedo "lepši" ("Ta obleka je lepša od bratove."). V obeh primerih gre za rabo besed. Te rabe lahko kajpada postanejo predmet našega filozofskega premisleka. Odzive na umetnost in naravo je mogoče izraziti z neskončnim bogastvom besed in obnašanja. Ko ljudje pravijo, da nekaj pogrešajo glede "velike umetnosti", je tisto, kar hočejo povedati, to, da ne morejo uporabiti estetskega slovarja zato, ker zadevne umetnine v njih ne povzročajo odzivov, ki bi jih bilo treba artikulirati v estetskem slovarju. Težava teh ljudi je, da nečesa sploh ne vidijo ali slišijo. Edino zdravilo za odpravo take slepote in gluhot je naj bi bila praksa, to je, da nas izkušena roka vodi skozi umetnost, ki jo želimo razumeti.

Toda praksa ni domena filozofije umetnosti, saj se ta izrecno distancira od prakse pristojnih, da bi premislila o tem, kaj pristojni počnejo. Tipični študent si želi pridobiti zmožnost, s katero bi se ustrezno odzval na umetnost, filozofija umetnosti pa hoče premišljevat o trditvah tistih, ki so si to zmožnost že pridobili. Grobo rečeno, študent si želi umetnosti, vendar dobi filozofijo (ne da bi že takoj vedel, da je to dandanašnji dejansko umetnost).

Zgoraj povedano sodi v tradicionalno sliko o dosegu filozofije umetnosti, ki se je z nastopom novih umetniških praks in novega premisleka o umetnosti v 20. stoletju korenito spremenila. Tako se vihar razočaranja kmalu poleže, ko študent ugotovi, da velikega dela sodobne umetnosti ni mogoče razumeti brez filozofije umetnosti. Prvotno vablivo prepričanje, da lahko pridobimo dostop do umetnosti s preučevanjem filozofije umetnosti, se v tej novi situaciji izkaže za docela upravičeno. Če hočete biti dandanašnji na tekočem, kaj se nasplošno dogaja v naši umetnosti in, širše, v kulturi, se ne morete več izogniti filozofiji umetnosti. Zato Danto govori o "koncu umetnosti", ki se je izpolnila in dopolnila v teoriji oziroma filozofiji. Filozofija umetnosti je postala nepogrešljiv del same umetniške prakse.

Tudi sam delim prepričanje, da je teorija oziroma filozofija umetnosti dandanes neizogiben del razumevanja sodobnih in preteklih umetniških

praks. V tem prepričanju knjiga ponuja filozofski instrumentarij za razvrščanje, razumevanje, tolmačenje in vrednotenje umetniških pojavov. Ko se lotevam vprašanja "Kaj je umetnost?", poskušam, med drugim, ugotoviti, kakšna so merila, ki jih uporabljamo pri tem, da stvari razvrščamo tako ali drugače. Pri tem ne poskušam odgovoriti na empirična vprašanja, kakršno je "Koliko ljudi je prepričanih, da je Duchampov *Vodnjak* umetnina?", temveč se raje ukvarjam z vprašanji, kakršni sta "Kaj je potrebno, da nekaj štejejo za umetnino?" in "Kaj pomeni, da nekaj imenujemo 'umetnina?'". Če ne bi poznali kolikor toliko zanesljivih odgovorov na taka vprašanja, potem *Moderna galerija* ne bi vedela, kaj zbirati, ministrstvo za kulturo pa ne bi vedelo, koga finančno podpreti.

To ni toliko knjiga za tiste, ki že vedo, kot za one, ki si želijo vedeti. Ob njenem nastajanju sem imel v mislih dve vrsti ciljnega občinstva. Prvo občinstvo sestavljajo običajni laični bralci, do katerih megleno prihajajo odmevi vznemirljivih in protislovnih razprav o umetnosti in ki si želijo vedeti, kaj se pravzaprav na tem področju dogaja. Drugo občinstvo, ki mu je knjiga namenjena, so študenti, ki so že – ali pa še bodo – izkazali zanimanje za študij filozofije umetnosti in si želijo nekakšnega uvoda oziroma pregleda omenjenega področja. Svoj namen bo dosegla, če bo bralce ne le spodbudila k razmišljanju o umetnostnih pojavih, temveč tudi pripomogla k odpravi še vedno močno zakoreninjenega predsodka, da filozofija umetnosti ni pomembna za samo umetnost.

Eden od mojih ciljev je pokazati, kako je mogoče iz same umetnosti razviti celoten sistem filozofije. Umetnost je naravnost idealna snov za utemeljitev in razvitje ontoloških, epistemoloških, etičnih in še kakih drugih filozofskih vprašanj in ugank.

Za konec mi preostanejo le še bolj prijetne stvari. Zahvaljujem se obema recenzentoma, to je Bojanu Borstnerju in Nenadu Miščeviću. Še posebej gre moja zahvala Nenadu Miščeviću, ki si je navzlic svoji kronični prezasedenosti in obremenjenosti vzela čas in prebral znaten del rokopisa. Njegovi predlogi so mi bili ne le v veliko pomoč, temveč so me tudi opozorili na nekatere napake, ki so se mi prikradle v besedilo. S tem seveda nočem reči, da je knjiga brez napak. V veliko pomoč pri oblikovanju te knjige so mi bile tudi pripombe vseh generacij študentov filozofije na Pedagoški fakulteti v Mariboru, ki so poslušali ta predmet.

Upam, da bo knjiga prvi korak k "razvozlanju različnih jezikov umetnosti" in da bo vsaj malo prispevala k otajanju nezaupanja do umetnosti, še posebej sodobne.

I. poglavje

Kaj je umetnost?

"Zamislite si zelo veliko skladišče, napolnjeno z vsemi vrstami stvarmi – s slikami vsakovrstnih opisov, glasbenimi partiturami za simfonije in plese ter himne, s stroji, orodji, čolni, hišami, kipi, vazami, pesniškimi in proznimi knjigami, s pohištvom in oblekami, časopisi, poštnimi znamkami, cveticami, drevesi, kamni, z glasbenimi instrumenti. Zdaj nekomu damo navodilo, da naj vstopi v skladišče in prinese na plano vsa umetniška dela, ki jih skladišče vsebuje. To bo zmožen storiti s primernim uspehom navzlic dejstvu, da – kar bodo dopustili celo estetiki – nima nobene zadovoljive definicije umetnosti v okviru nekega skupnega imenovalca. Zdaj pa si zamislite isto osebo, poslano v skladišče, da bi prinesla na plano vse predmete z značilno obliko ali vse predmete z ekspresijo. Bila bi upravičeno zbegana. Ve, kaj je umetniško delo, ko ga vidi, vendar pa se mu le malo ali pa sploh nič ne svita, kaj naj išče, ko mu je naročeno, da naj prinese predmet, ki ima značilno obliko."¹

Kaj je vednost?, Kaj je resnica?, Kaj je vrlina?, Kaj je lepota?, Kaj je umetnost? – vse to so vprašanja, ki so begala mislece skozi stoletja in o katerih je bilo prelitega mnogo črnila. Vprašanja, ki imajo obliko "Kaj je *x*", imajo v filozofiji vidno in pomembno vlogo že od Sokrata sem. V nasprotju s prejšnjim primerom dobijo bralci zgodnjih Platonovih dialogov na splošno vtis, da je bil Sokrat prepričan o tem, da je definicija neke stvari *pred* stvarjo

¹ W. Kennick, "Does Traditional Aesthetics Rest on Mistake?", *Mind* 67 (1958), str. 327.

opredeliti, kakšna vrsta podobnosti je ustrezna za pridobivanje umetniškega statusa, in tako ponovno uvesti ali nujni ali zadostni pogoj ali pa celo oba pogoja. To pa z drugimi besedami pomeni, da se spet gibljemo v polju definicije. To je, pristop, ki se opira na pojem družinske podobnosti, ima za posledico bodisi to, da je vsaka stvar umetnost, kar pomeni, da moramo opustiti razlikovanje med umetnostjo in neumetnostjo, ali pa ta pristop, če so mu dodani pogoji, ki tako razlikovanje omogočajo, ni več pristop, ki bi se opiral le na pojem družinske podobnosti, temveč je nekakšen definicijski pristop, ki ga vodijo nekateri pogoji. Torej v obeh primerih pristopu spodleti.

Kakšen je bil torej učinek Weitzevega članka? Prvič to, da je vzbudil zanimanje za definicijo umetnosti, za katero je poskušal dokazati, da ni možna. Čeravno v to ni prepričal vseh, pa je mnoge prepričal, da umetniških del ni mogoče definirati v okviru njihovih zaznavnih lastnosti. Še posebej pa je prispeval k temu, da so se začele opuščati definicije umetniških del v okviru tega, da so umetniška dela predmeti z določenimi umetniškimi lastnostmi, kakršna je na primer lepota. Namesto tega so teoretiki, ki so se ukvarjali z definiranjem umetniškega dela, preusmerili svojo pozornost k ekstrinzičnim, relacijskim lastnostim umetniškega dela. Tako so se začeli ukvarjati z zgodovinskim in družbenim kontekstom, v katerem je umetnost nastajala, se prikazovala in interpretirala. Seveda se niso izognili niti vprašanju, kakšna je funkcija umetnosti.

II. poglavje

Umetniško delo: funkcija ali postopek (procedura)?

Umetniško delo je artefakt. Izraz "artefakt", kakor ga uporabljajo filozofi umetnosti pa tudi drugi strokovnjaki, ima dva pomena. Osnovni pomen (a) izraza "artefakt" označuje tisto, kar je spremenjeno z delom, v nasprotju z onim, kar se pojavlja v naravnem stanju. Artefakt je v tem smislu izdelek človekove roke. Drugi, (b), alternativni pomen izraza je, da je artefakt tisto, kar ima pomen za člane neke kulture. Pojem artefaktičnosti bomo podrobneje razčlenili v nadaljevanju razprave.

V filozofiji umetnosti nas zanimajo zgolj funkcije¹ artefaktov (v ustrezno širokem smislu pojma "artefakt"). Ko rečemo, da ima artefakt neko funkcijo,

¹ Izraz "funkcionalizem" v današnjih dneh povezujemo z naturalističnim programom v filozofiji, predvsem s "funkcionalizmom" v filozofiji duha, in analizami "funkcije", ki so bile opravljene predvsem z gledišča filozofije biologije. Funkcionalizem v sodobni filozofiji duha je eden izmed nauk, ki poskušajo pojasniti odnos med duhom in telesom. Funkcionalisti trdijo, da so duševna stanja in dogodki vzročni posredniki med našimi čutnimi dražljaji (vhodnimi podatki) in našim obnašanjem (izhodnimi podatki), da moramo torej duševna stanja pojasniti v okviru njihovih vzročnih vlog. Sam funkcionalizem zagovarja gledišče, da je tisto, kar stori, da je duševno stanje take vrste, kakršno pač je – na primer bolečina, vonj vrtnic, prepričanje, da so levi nevarni – funkcionalni odnos, v katerem je to stanje z drugimi duševnimi stanji, zaznavnimi dražljaji in vedenjskimi odgovori. Vzemimo, na primer, preprost primer: funkcionalist v filozofiji duha bo dokazoval, da je bolečina duševno

III. poglavje

Umetnost in institucija

Danto:
oko, realni predmet in svet umetnosti

Hamlet: Ne vidiš tam ničesar?

Kraljica: Ničesar ne, in vendar vse, kar je.

Shakespeare, *Hamlet* (III. dejanje, IV. scena)

Če bi si Danto moral izmisliti moto, ki najprimerneje izraža izhodišče njegove filozofije umetnosti, potem si ne bi mogel izmisliti ustrežnejšega, kot je ravno odlomek iz Shakespearovega *Hamleta*, ki ga navaja na začetku svojega članka "Podeljevanje umetniškega statusa realnim predmetom: svet umetnosti". Če ga ne bi že odkril genialni Shakespearov duh, bi si ga bilo treba izmisliti. Kraljica odgovori Hamletu, da nič ne vidi, vendar pa hkrati zatrdi, da vidi vse, kar je. Danto je veliki mojster, ko si je treba izmisliti dvoje ali več stvari, ki jih medsebojno ni mogoče ločiti po zaznavni plati, vendar pa vsaj ena (ali več njih) ni umetniško delo, druge pa to so. Na nekaj takih primerov zaznavno nerazločljivih predmetov, ki je vsak zase pravzaprav zanimiv miselni eksperiment, naletimo že v omenjenem članku, tako da ni treba seči po drugih Dantovih člankih in delih.

artefakt uživa ta status že pred njihovim dejanjem. Sklicevanje na njihovo dejanje bi tako morali preprosto izpustiti iz definicije umetnosti kot nebistveno.

Predstavniki sveta umetnosti bodo kajpada zanikali, da potrebujejo dobre razloge za to, da bi nekemu artefaktu podelili umetniški status. Vse, kar rabijo, je, da imajo oni sami ustrezno polnomočje. Zahtevati še kaj več, bi pomenilo resno zmešnjavo. Zmešnjava bi nastala med pogoji, v katerih je ali postane nekaj umetnina, in pogoji, v katerih je umetnina dobra umetnina. Trditev, da je nekaj umetnina, je posredno ali neposredno odvisna zgolj od statusa. Nasprotno, trditev, da je umetnina dobra umetnina, zahteva podporo razlogov.

Ta ostra institucionalistova trditev naj bi kršila dve intuiciji, ki jih imamo. Prva je, da obstaja zanimiva povezava med "biti umetnina" in "biti dobra umetnina". Druga je, da je nekaj pomembnega na statusu "biti umetnina". Če pa umetnine izpeljujejo svoj status iz podeljevanja, status pa je mogoče podeliti brez dobrega razloga, potem je pomembnost statusa resno spodkopana.

Toda institucionalna teorija umetnosti mora reči, da je podelitev statusa umetnine nekemu predmetu odvisna od dobrih razlogov, kar ima za posledico, da podeljevanje statusa ni več bistvena lastnost umetnosti in tako izpade iz definicije umetnosti. Vprašanje, na katero mora odgovoriti institucionalna teorija, se glasi: Karkoli predstavnik sveta umetnosti že reče ali stori, kako smo lahko prepričani, da določen predmet – ko usmerja nanj našo pozornost – postavlja v ospredje za vrednotenje, razen če mu ne lahko pripišemo neke ideje o tem, kaj je na predmetu, kar bi morali ceniti?

IV. poglavje

Zrcalo narave ali umetnost kot reprezentacija

"Veste, stric, nikoli ne vidim lepote tistih slik, za katere pravite, da so tako cenjene. So jezik, ki ga ne razumem. Domnevam, da obstaja neki odnos med slikami in naravo, za katerega sem preveč nevedna, da bi ga čutila – ravno tako kot vi vidite, za kaj stoji grški stavek, ki mi ničesar ne pomeni."

George Eliot, *Middlemarch*

Najzgodnejše teorije umetnosti v zahodni civilizaciji imajo korenine pri Platonu in Aristotelu. Ko je Platon poskušal predstaviti svoj projekt idealne skupnosti, je v *Državi* tudi navedel razloge za svojo zahtevo, da je treba pesnike, še posebej dramatik, iz take idealne skupnosti izgnati. Glavni Platonov argument proti pesništvu (Platon izrecno govori o pesništvu, ne pa recimo o slikarstvu ali kiparstvu) je, da je pesništvo medij, ki je notranje ustrezno za imitacijo ali reprezentacijo vulgarnih predmetov in nespodobnega obnašanja. Preobčutljiv del duše nudi mnogo priložnosti za vse vrste imitacij, posnemanj, medtem ko pametnih in mirnih značajev, ki ostanejo vselej enaki, ni niti lahko posnemati niti lahko razumeti. Zato poezija raje posnema manjvredne značaje in vulgarne predmete. Ko gojimo naše občutke usmiljenja v gledaliških igrh, tako tudi določamo, da jih bomo podobno izražali v našem lastnem primeru, v našem realnem življenju, in pri tem celo uživali. Tako iz samih sebe delamo gledališko igro. Platon meni, da se vzorci odzivanja na naše lastne življenjske situacije ravna po vzorcih odzivanja na pesništvo ali tragedijo. Platon, ki v ontologiji ostro razločuje med dejansko stvarjo in njeno mimetično kopijo, pa po drugi strani dopušča, da med njima domala ni nobene psihološke razlike. To je videti na prvi pogled paradokсно, vendar nam natančnejši premislek pove, da Platonovo

V. poglavje

Umetnost kot izraz (ekspresija) in čustva

*Za hip je roka obstala v zraku trepetaje v mučni, pa vznemirljivi vznese-
nosti. Kje začeti? – to je bilo vprašanje; na kateri točki naj napravi prvi
poteg? Ena linija, potegnjena po platnu, jo izpostavi neštetim
tveganjem, pogostnim in nepreklicnim odločitvam ... Vendar je treba
tveganje sprejeti; napraviti potezo ... Potem pa je, kot bi se spontano
razlila po njej tekočina, potrebna za podmazanje njenih sposobnosti,
začela negotovo šariti med modrinami in rumenkastimi rjaviniami in je
pomikala čopič sem in tja ... [J]e njen duh prinašal iz globin na površje
prizore in imena in izreke in spomine in zamisli, kot studenec, ki
žubori prek slepečega, ostudno težavnega belega prostora, ki ga je
obdelovala z zeleninami in modrinami.*

*Naglo, kot bi jo od tamkaj nekaj poklicalo, se je obrnila k svojemu
platnu. Ja, tukaj je – njena slika. Z vsemi svojimi zeleninami in
modrinami, z linijami, ki beže navzgor in počez, s svojim poskusom,
nekaj postati. Na podstrešje bo obešena, je pomislila; uničena bo.
Pa kaj zato? se je vprašala in znova prijela za čopič. Pogledala je
stopnice; bile so prazne; pogledala svoje platno; bilo je zmazano. V
nenadni napetosti je, kot bi jo za trenutek jasno videla, potegnila črto
tamkaj, v sredini. Opravljeno je bilo; končano. Ja, je pomislila in
neskončno utrujena odložila čopič, imela sem svoje razodetje.*

Virginia Woolf, *K svetilniku*

VI. poglavje

Tisto, kar ugaja očem ali zakaj je megla lahko estetska

Čustva, ki jih vzbudi nepopolna umetnost, so kinetična, poželenje ali odpor. Poželenje nas sili, da bi kaj imeli, da bi šli proti čemu; odpor nas sili, da bi kaj zapustili, da bi šli od česa. Umetnosti, ki ju vzbujajo, pornografske ali didaktične, so potemtakem nepopolne umetnosti. Estetsko čustvo (uporabljam splošen izraz) je zato statično. Duh se ustavi in vzdigne nad poželenje in sovraštvo.

James Joyce, *Umetnikov mladostni portret*

Gre za odlomek iz Joyceovega dela, v katerem Stephen Dedalus razpravlja s svojim kolegom Lynchem o doživljanju umetnosti in lepote. Oba sta vzgojena v jezuitskem duhu, ki se opira na nauke Aristotela in Akvinskega. Lynch poskuša omehčati Stephenovo resnost tako, da mu poskuša dopovedati, da velika umetnost lahko osebo spodbudi k ukrepanju ali dejanju in mu omeni dogodek, ko je nekega dne v muzeju sam napisal s svinčnikom svoje ime na zadnjo plat Praksitelove Venere. Sprašuje ga, ali ni bilo to poželenje. Stephen se ne pusti prestrašiti in mu neomajno odgovori, da njegovo dejanje ni bilo nič drugega kot zgolj fizični odziv. Lynchevo telo je po Stephenovem mnenju odgovorilo na mik golega kipa, vendar je bilo to zgolj samohotno dejanje živcev. Lepota, ki jo ustvari umetnik, "ne more vzbuditi v nas čustva, ki je kinetično, ali občutka, ki je samo fizičen. Pač pa vzbudi ali bi morala vzbuditi, ustvari ali bi morala ustvariti nekako estetsko stazis, idealno sočutje ali idealen strah, stanje, ki ga prikliče, podaljšuje in nazadnje konča tisto, čemur pravimo ritem lepote."¹

¹ James Joyce, *Umetnikov mladostni portret*, Ljubljana: Cankarjeva založba, 1966, str. 240.

VII. poglavje

Okus: na presečišču objektivnega in subjektivnega

Za začetek bomo povedali zgodbo, ki ima svojo vzporednico v Humovi razpravi o okusu.¹

NATO začne bombardirati Jugoslavijo. Slovenija postane – zaradi bližine morebitnemu izbruhu vojaškega spopada večjih razsežnosti – dežela, v katero je tvegano potovati ali v njej preživeti svoj težko prigarani dopust. Odpovedi tujih turističnih agencij, ki organizirajo skupinska potovanja in letovanja v Sloveniji, in posameznikov kar dežujejo. Minister za turizem razmišlja, kako bi bilo mogoče najučinkoviteje zaustaviti to – za slovenski turizem pogubno gibanje – in sklene, da bo poskušal rešiti, kar se rešiti da. V okvir tega prizadevanja sodi tudi vabilo tujim novinarjem, ki pišejo o turističnih temah, naj obišejo Slovenijo in svojim zvestim bralcem sporočijo resnico o stanju v Sloveniji: da je to mirna, urejena, vase zagledana – včasih sicer tudi nekoliko negostoljubna – dežela s sorazmerno urejeno turistično infrastrukturo in da je nevarnost, da bi se grozote vojaške vihre razlile tudi preko njenih meja, zanemarljiva. Skupina tujih novinarjev, ki potuje po Sloveniji, je zaradi tega dokaj skeptična do tistega, kar vidi in sliši. Ena od njihovih postaj je tako tudi vinska klet, kjer

¹ David Hume, "O merilu okusa", *Analiza* 3 (1999), št. 1, str. 49-62.

VIII. poglavje

Umetnost in vrednotenje

Zakaj ljudje zapravljajo čas in denar in se ženejo, da bi zadovoljili svoje umetniške in estetske potrebe? Zakaj so umetnine in estetski predmeti za nas pomembni? Zakaj hočemo doživeti estetsko izkustvo in v kakšnem položaju je to izkustvo glede na druga izkustva – je razkošje oziroma potrata ali pa za življenje nekaj bistvenega, nekaj, kar življenje osmišlja? Odgovori na zgornja vprašanja zahtevajo teorijo estetske oziroma umetniške vrednosti. Na sliki na naslednji strani je vaza za tulipane z doprskim kipom na vrhu. Pomislite, kako bi se odzvali nanjo.

Zamislite si, da se je po nesreči prevrnila in razletela na več kosov. Ali bi bili pripravljene trditi, da je bila storjena kakršnakoli dejanska ali nepopravljiva škoda? Ali bi bil svet zaradi tega manj vreden? Katera vrsta vrednot bi utegnila biti uničena oziroma zmanjšana?

Vazo na sliki bi večina uvrstila med tako imenovano "dekorativno umetnost", ker ima čisto ali predvsem dekorativno vrednost. Ima kajpada tudi nekakšno funkcijo – držati mora tulipane –, vendar je tudi ta funkcija okrasna in bi jo lahko opravljal tudi kak manj dodelan predmet.

Vaza ima vsekakor precejšnjo ekonomsko vrednost, čeravno lahko ugibamo o natančni dolarski vsoti, ki bi jo morali zanjo odšteti. Njeno sedanjo tržno vrednost bi lahko določili le tako, da bi jo dali na avkcijo,

Zdaj je treba odgovoriti še na vprašanje, kakšne vrste vrednosti imajo sama estetska izkustva. Kakšne vrste vrednosti imajo izkustva estetskih kvalitet? Taka izkustva utegnejo imeti včasih instrumentalno vrednost, ko na primer izkustvo estetskih kvalitet pomaga ustvariti občutek dobrobiti ali blaginje. Instrumentalna vrednost pa seveda ni tiste vrste vrednost, ki jo izkustvo estetske kvalitete značilno ima za nas. Ko je izkustvo estetske kvalitete dragoceno (vredno), je značilno *intrinzično* dragoceno, to je dragoceno zaradi njega samega, neodvisno od vsega, k čemur bi utegnilo voditi. Vrsta vrednosti, ki jo izkustva estetskih kvalitet imajo in je pomembna za vrednotenje, je *intrinzična* vrednost, to je vrednost, ki jo izkustva imajo za osebe ne glede na posledice teh izkustev. Tudi tu igra Beardsley na napačno karto, saj je prepričan, da je vrednost estetskega izkustva instrumentalna, ker naj bi ustvarila splošno dobrobit.

IX. poglavje

Etično in estetsko

Književno kritiko bi morala dopolnjevati kritika, izrečena z določenega etičnega in teološkega stališča ... "Veličino" književnosti ne morejo določati zgolj književna merila, čeravno se moramo spomniti, da to, ali je nekaj književnost ali ne, lahko določajo le književna merila.

T. S. Eliot

Ni take stvari, kot je moralna ali nemoralna knjiga. Knjige so dobro ali slabo napisane. To je vse.

O. Wilde

Začel bom z zgodbo, ki jo pripoveduje Wayne C. Booth.¹ Beseda gre o Paulu Mosesu, temnopoltemu učitelju s čikaške univerze, ki se je uprl temu, da bi bila knjiga *Huckleberry Finn* na seznamu literature za bruce humanističnih ved. Njegova etična kritika sporočila, ki naj bi ga prinašala ta knjiga, je povzročila manjši škandal in šokirala druge člane učiteljskega zbora na humanistiki. Moses se je pritoževal, da je način, kako Mark Twain prikazuje Jima, zanj tako žaljiv, da se med predavanji razjezi in ne more doseči, da bi vsi tisti liberalni beli otroci razumeli, zakaj je jezen. Poleg tega je menil, da ni prav študente, belopolte in črnopolte, izpostavljati mnogim izkrivljenim pogledom na raso, na katerih temelji knjiga. Ni ga toliko motila beseda "črnuh" kot cela vrsta domnev o suženjstvu in njegovih posledicah, to, kako naj bi belci ravnali z osvobojenimi sužnji in kako naj bi se osvobojeni sužnji obnašali do belcev. Prepričan je bil, da je knjiga preprosto škodljiva za vzgojo, dodatno težavo pa je mu povzročalo še dejstvo, da je bila tako pametno napisana.

Vsi njegovi kolegi so bili užaljeni in mislili, da je Moses kršil akademske norme objektivnosti. Do tedaj so mislili, da lahko tak slovar uporabi le cenzor,

¹ Glej Wayne C. Booth, *The Company We Keep: An Ethics of Fiction*, Berkeley: University of California Press, 1988, str. 3-4.

utegnili tako razmišljati? Razlaga utegne biti naslednja: v svetu obstaja cel niz prepričanj, od katerih so nekatera tudi moralno zmotna. Navzlic temu pa jih hočemo spoznati in ugotoviti, zakaj jih ljudje zagovarjajo. Ravno to pa počne omenjeni film. Tako razmišljanje, ki filmu pripisuje neko hevristično vrednost, nemara nudi razlog, zakaj nemoralne umetnosti ne gre cenzurirati, ne pa razlog, zakaj bi jo morali častiti v umetniškem oziroma estetskem smislu.

Nam se zdi, da je osrednja težava, ki smo jo prepoznali v tem stališču, ta, da moralne lastnosti kot moralne lastnosti umetnine nimajo nikakršne neposredne vloge. Pomembne so le toliko, kolikor preprečujejo dejanske odzive občinstva na umetnino. Pomembnost moralnih lastnosti je vzpostavljena kot posredni stranski učinek primarne estetske pomembnosti doživljanja ali zaposlitve z umetnino. Ni lastno sami naravi in ovrednotenju nekega predmeta kot umetnine, da je treba upoštevati moralne lastnosti kot take. Kljub temu pa menimo, da je zmerni moralizem na pravi poti. Seveda pa ga je treba dopolniti v smislu, da so moralne lastnosti pomembne za umetniško vrednost umetnine v obsegu, v katerem spodkopujejo ali pospešujejo razumljivost predstavljenih likov, dogodkov in stanj stvari glede na ustrezno občutljivo občinstvo. Kjer se umetnina bistveno ukvarja z moralnimi lastnostmi, držami in pogledi, so moralni premisleki povezani z razumljivostjo. Dalje, ni pomembno, ali je moralni pogled umetnine izkrivljen v smislu, da je nezaslužen, pomembno je, ali je razumljiv ali ne. Če je nerazumljiv, potem je umetnina nesmiselna. Moralni pogled umetnine torej lahko včasih poveča ali pa zmanjša njeno splošno umetniško vrednost. Nekatero moralne lastnosti umetnine zadevajo razumljivost moralnega pogleda, druge pa to, ali je pogled zaslužen ali ne. Estetsko pomembne so zgolj prve. Razumljivost je lastna ovrednotenju dela kot umetnine. Če delo kot tako ni zmožno prikazati kot razumno, zakaj liki, kakor so predstavljeni, utegnejo sprejemljivo imeti prepričanja in utemeljene želje, kakršne imajo, je umetniško neuspešno.

X. poglavje

Umetnost in čustva

*Najhujše, hujšega ni. Pahnjen globlje od brezna stisk,
nove muke, izkušene od prejšnjih muk, bolj divje tro.
Kje, kje je tvoja tolažba, Tolažnik?
Marija, mati naša, kje je tvoja pomoč?
Čreda mojih krikov sope; zgrbljena, prva bolečin,
žalost sveta; na starodavnem nakovalu trzajo in pojo –
umirijo se in ni jih več. Furija vrešči:
"Kruta sem: biti moram kratka. Se mudi!"*

*O um, um ima vršace; strme stene, navpik
prepadne, nezmerjene. Ne ceni jih,
kdor ni v njih visel. Niti se dolgo ne peča s to
strmino in globino naš kratki vek. Daj, splazi se,
bednik, pod tolažbo v viharju dano: usako
življenje smrt konča in usak dan s snom umre.*

Gerard Manley Hopkins, *Zublji*

Revizijske teorije. Niti negativna čustva niti občutki, ki jih vključujejo, niso sami na sebi neprijetni ali nezaželeni in torej ni nič nenavadnega, če cenimo umetnost, ki vzbuja taka čustva in občutke. Eden izmed revizionistov, K. Walton¹³, kritizira Humovo označitev žalosti kot strasti, ki je neprijetna sama na sebi. Tisto, kar je očitno neprijetno, kar obžalujemo, so stvari, ki nas žalostijo – izguba priložnosti, smrt prijatelja –, ne pa občutek ali doživetje žalosti same na sebi. Ni zaželeno, da obstajajo okoliščine, v katerih je žalost primerna. Ker pa take okoliščine očitno obstajajo, je žalost primerna in utegne biti za nekoga celo dobrodošla. Lahko si celo želimo doživeti žalost in najdemo v tem, da jo doživimo, celo nekakšen užitek ali zadovoljstvo. Biti žalosten nasplošno ne pomeni, da smo žalostni zato, ker smo žalostni. Zato je to povsem združljivo z dejstvom, da se žalosti lahko veselimo. Tako ne bo nobenega nasprotja med našim celo najglobljim obžalovanjem usode, ki jo doživi Ana Karenina, in vnemo, da bi si roman čim prej prebrali in v njem uživali. Res je, dejanska žalost je lahko tako kot doživetje fikcijskega občutka žalosti boleča ali neprijetna in se ji včasih izognemo. Zgodi se, da se nočemo udeležiti pogreba ali pa se poskušamo izogniti tistemu, za kar bi se utegnili zbiti, da je slaba novica. Vendar pa v pojmu žalosti ni ničesar, kar bi storilo, da je presenetljivo, da je včasih res ravno nasprotno, to je, da si včasih prizadevamo čutiti žalost in v tem čutenju tudi uživati. Revizijske teorije torej trdijo, da je tisto, kar je negativno glede negativnih čustev, zgolj vrednotenje njihovih predmetov, ki je bistveno za taka čustva. Zato ni nič nenavadnega, če ljudje iščejo taka čustva tudi v umetninah.

Deflacijske pojasnitve. Navzlic nasprotnemu videzu umetnine, ki vsebujejo negativna čustva, v nas ne vzbujajo negativnih čustev ali občutkov. Zdi se, da eno različico deflacijskih teorij zastopa že omenjeni K. Walton, ko trdi, da so čustva, ki jih doživimo ob stiku z umetninami, kvazičustva oziroma hlinjena čustva. Hlinjena čustva negativne vrste sama na sebi niso neprijetna. Druga deflacijska pojasnitev, ki jo povezujemo z imenom Petra Kivyja, sicer dopušča, da nas glasba lahko gane s svojo lepoto, popolnostjo ali celo z odličnostjo svoje ekspresivnosti, vendar pa meni, da to čustvo ni povezano z običajnimi čustvi, ki jih taka glasba lahko uteleša. Naš čustveni odziv se izčrpa v ustreznih vrednostnih odzivih. Glasba je dragocena in pomembna zaradi svojih intrinzičnih notranjih odnosov, ne pa zaradi kakih širših zunajglasbenih pomenov, ki bi jih utegnili imeti.

¹³ Glej Kendall Walton, *Mimesis as Make-Believe*, Cambridge, Mass. in London: Harvard University Press, 1990.

XI. poglavje

Umetnina in interpretacija

Ali obstajajo nezdružljive sprejemljive interpretacije iste umetnine? Spomnimo se samo na znameniti roman H. Jamesa *Obrat vijaka*, katerega dvojna interpretacija je v literarnih krogih zdaj postala že standard. Ena interpretacija romana trdi, da glavna junakinja romana, guvernanta, vidi in se bojujejo z realnimi, pravimi duhovi, medtem ko druga dokazuje, da so "duhovi" zgolj projekcija, domišljija njenega duha. Ti trditvi sta videti nezdružljivi, vendar nekateri trdijo, da Jamesov tekst nudi oporo tako eni kot drugi interpretaciji. To bi nas utegnilo napeljati k domnevi, da obstajata dve nezdružljivi interpretaciji *Obrata vijaka* in da sta obe sprejemljivi ali celo resnični.

Običajna navada je, da v posameznih umetninah iščemo več pomenov. Ta navada nas spravlja v mnoge zadrege, saj moramo – med drugim – poiskati ustrezne odgovore na vprašanja, kakršna so "V kakšnem odnosu so te različne interpretacije istega dela?" in "Kakšne so teorije, ki omogočajo tako raznolike interpretacije iste umetnine?". In dalje, ali so različne interpretacije iste umetnine preprosto le manjši deli ene same velike, vseobsegajoče interpretacije, tako da lahko vsaki umetnini načelno pripišemo eno samo veliko interpretacijo? Ali pa nekaterih interpretacij nikakor ni mogoče "kombinirati" z drugimi? Prva alternativa je povezana z

Možno je, da hoče Fish s svojo razlago dokaznega gradiva opisati poskuse nekaterih kritikov, kako upravičiti svoje interpretacije. Ni dvoma, da teksta – ko enkrat poznamo neko njegovo interpretacijo – pogosto ni težko brati v okviru te interpretacije. Toda to nikakor ni dokazno gradivo v prid te interpretacije.

Imensko in stvarno kazalo

A

Addison, Joseph 133
 Akvinski, sv. Tomaž 111, 112
 Andre, Carl 15
   Polje skal 15
 antideskriptivizem 214
 antiesencialist 17
 antiesencializem 15
 antikonsekvencializem 161, 163, 171
 argument 17, 62, 65, 103
   antikonsekvencializma 161, 163
   avtonomnosti 161
   iz odprtega vprašanja 144, 145
   iz prevoda 211
   kognitivne trivialnosti 161, 162, 167, 168
   nesorazmernega para 133
   o odprtem pojmu 17
   protikartezijanski 218
   skupnega imenovalca 164
   zaslužnega odziva 179, 180
 Ariosto 134
 Aristotel 65, 67, 68, 111, 112, 199, 200
   Poetika 16, 199
   Retorika 199
 Arnheim, Rudolf 86
 artefakt 23, 24, 43, 48, 50, 51, 52, 53, 54, 63, 102, 103, 142
 asimetrija 196
 Austin, John Langshaw 49
 avtonomizem 162
   zmerni 167, 176, 178, 179
 avtoriteta 151, 210
   estetsko vrednotenje 151
 Ayer, Alfred 147, 148

B

Barnes, Annette 204, 205
 Barthes, Roland 218
 Baumgarten, Alexander 113
 Beardsley, Monroe 34, 35, 36, 37, 155, 156, 157, 158, 215, 216, 217, 219
 Beatles
   Lucy in the Sky with Diamonds 164
 Beckett, Samuel 207
 Beethoven, Ludwig van 15, 107, 138
   Deveta simfonija 76, 102
   Peta simfonija 15
 Bell, Clive 12
 Biblija 175
 bistvo umetnosti, glej tudi esencializem 27, 29, 113
 Bolšoj teater 7
 Booth, Wayne C. 159, 160, 164
 Borges, Jorge Luis 31, 46
 Buendia, Aureliano 174
 Bullough, Edward 118, 119, 120, 121
 Bunyan, John 133

C

Cage, John 28
   4' 33" 28, 165
 Cankar, Ivan 7
 Carroll, Lewis
   Alica v ogledalu 219
   Glava-Mož 219
 Carroll, Noël 18, 106
 cenzura 161, 182
 Cervantes, Miguel de 31
   Don Kihot 31

- Cezanne, Paul 60
 Cezar 174, 175
   Rubikon 174
 Cicero 174, 175
 Coleridge, Samuel Taylor 193
 Collingwood, R. G. 104, 106
 Croce, Benedetto 100, 101, 102, 103,
   104, 106
 Crusoe, Robinson 57
- Č**
- čustveni odziv 100, 181, 185, 186, 188,
   190, 192, 200, 202
 čustvo
   fikcijsko 185, 186, 188, 191, 192
   hlinjeno 198
   intencionalnost 185, 187, 192
   Jamesovo pojmovanje 185
   kognitivne teorije 187
   negativno 199, 200, 201, 202
   utemeljeno na občutku 187
   utemeljeno na prepričanju 187
- D**
- Danto, Arthur 32, 33, 39, 42, 43, 44,
   47, 48, 59
 Davies, Stephen 30, 32, 154, 214, 215,
   231
 definicija umetnosti 11, 15, 16, 21, 123,
   125
   disjunktivna 20, 27
   estetska 122, 125
   konjunktivna 27
   operacijska 25
   rekurzivna 19
 dejanje, govorno 49
 denotacija 73, 74, 75, 78
 Derrida, Jacques 219
 Dewey, John 104, 106
 Dickie, George 47, 48, 49, 50, 51, 52,
   53, 54, 55, 56, 58, 60, 61, 62, 63,
   136
- distanca
   antinomija 119
   psihična 35
 distanca, psihična 117, 118
 dobro, in ugajanje 144
 Dostojevski, Fjodor
   Bratje Karamazov 37
   Razkolnikov 174
 Drnovšek, Janez 109
 Ducasse, Curt 104
 Duchamp, Marcel 15, 19, 54, 55, 127
   Pariški zrak 127
   Vodnjak 15, 19, 28, 33, 54, 55, 61,
   124, 127
 dvojniki 32, 33, 41, 42, 47, 115
- E**
- egipčani, stari 72
 ekspresija 97, 98, 100, 104, 105, 106
 Eliot, George 65
   Middlemarch 65
 Eliot, T. S. 43, 159
   Sweeney among the Nightingales 178
 Eluru 166
 emotivizem 143, 147, 148, 149
 Escher, Maurits Cornelis 108
 Esslin, M. 208
 esteticizem 161
 estetska
   drža 117, 118, 125
   kontemplacija 119
   kvaliteta 36, 113, 121, 122, 158
   sodba
     nezainteresiranost 115
 estetski
   odziv 33, 42, 115, 179
   predikat 146, 151, 152, 210
   užitek 27
 estetsko izkustvo 27, 36, 37, 112, 113,
   117, 119, 121, 122, 123, 124, 125,
   126, 127, 141, 153, 155, 156, 157,
   162, 165, 166
   nezainteresiranost 114, 156
 eticizem 178, 180, 181

- evidenca
   notranja 213
   zunanja 213
- F**
- Faulkner, William 169
 Feagin, Susan 201
 fikcija 67, 68, 85, 120, 163, 168, 169,
   174, 186, 188, 189, 192, 193, 194,
   195, 196, 197, 198, 199
   paradoks 184, 186, 188, 189, 192, 193
 fikcijski svet 196
 Fish, Stanley 233, 234, 235, 236, 237,
   238
 Freud, Sigmund 211
- G**
- Gadamer, Hans Georg 175
 Gance, Abel 177
 Gautama 166
 Gestalt teorija 86
 Gibson, James 91, 92, 93, 95
 gledališče 114, 119, 120, 165, 167, 207
   absurda 207
 Goldman, Alan H. 214
 Gombrich, Ernst 86, 87, 88, 89, 90
 Goodman, Nelson 74, 75, 76, 77, 78
 Grum, Slavko 198
- H**
- Hare, R. M. 149
 hedonizem 148
 Hegel, Georg Friedrich Wilhelm 175
 hermenevtika 174, 175
 Hermes 175
 hiba 135, 136, 152, 179
   estetska 178, 179, 180
   etična 178
   umetniška 181
 hlinjenje 85, 86, 195, 197
 Homer 66
 Hopkins, Gerard Manley 184
   Zublji 183
- horizont
   interpretacijski 175
   zlitje 175
 Hume, David 114, 130, 131, 132, 133,
   134, 135, 136, 137, 138, 139, 199,
   200, 201, 202, 221
   Evklid 131
   O merilu okusa 131
   Of Tragedy 114
   Skeptik 131
 Hutcheson, Francis 131
- I**
- iluzija 74, 80, 86, 87, 90
 imitacija 65, 66, 67, 71
 šimpanzka Betsy 55
 institucionalna teorija 30, 47, 49, 50,
   57, 63, 64
 instrumentalizem 28, 155, 161
 intenca 34, 124, 207, 220, 222, 224,
   225, 226, 229, 236
   avtorjeva 215, 230, 231
   dejanska 228
   estetska 123
   govorčeva 224, 227
   hipotetična 226, 228, 229
   občinstva 231
   semantična 227
   umetniškova 227, 231
 intencionalizem 227
   aktualni 232
   hipotetični 226, 227, 228, 229, 230,
   231
 intendiran 34, 231
 interpret, freudovski 211
 interpretacija 43, 44, 51, 73, 78, 83,
   169, 175, 176, 180, 203, 204, 205,
   206, 207, 208, 209, 210, 212, 213,
   214, 215, 220, 231, 233, 234, 237
   neresnična 205
   resnična 204, 205, 208, 231
   smiselna 205
   sprejemljiva 203, 204, 205, 206, 207,
   214
 intuicija 100, 101, 102, 104, 146, 232

intuicionizem 143, 145, 146, 147
 iracionalizem 189
 izraz, vrednostni 143

J

Jama, Matija 8
 James, Henry
   Obrat vijaka 203
 James, William 184, 185
   The principles of psychology 184
 jaz, kartezijski 218
 Joči, ljubljena dežela 126
 Joyce, James 111
   Dedalus Stephen 111, 112
   Lynch 111, 112
   Umetnikov mladostni portret 111

K

Kafka, Franz 46, 229
   Vaški zdravnik 229
 Kant, Immanuel 35, 114, 115, 131, 136, 137
   Kritika razsodne moči 114
 katarza 112, 200
 Kennedy, John F. 196
 Kivy, Peter 202
 Knapp, Steven 220, 222, 223
 Koča strica Toma 167
 kontemplacija 112, 115, 116
   brezvoljna 35
   estetska 116
 konvencija 25, 71, 209, 210, 222, 235
 Koseski, Jovan Vesel 133
 Kott, Jan 207, 208
   Shakespeare Our Contemporary 207
 Kozina, Marjan 8
   Ekvinokcij 8
 kritik 16, 45, 47, 59, 114, 130, 137, 139, 142, 144, 150, 152, 160, 179, 181, 205, 206, 213, 215, 224, 238
   etični 161, 162, 163, 164, 166, 168, 170, 171

kritika 32, 133, 137, 144, 149
   etična 159, 161, 163, 164, 166, 167, 176
   književna 159, 160, 208, 214, 215, 235
 Kuhn, Thomas 210
 kvaziprepričanje 196, 197
 kvazistrah 195, 197

L

Lamarque, Peter 186, 190, 191
 lastnost
   antropomorfna 98, 100, 122
   ekspresivna 8, 98, 104, 105, 109
   ekstrinzična 21, 22, 41
   empirična 145, 146, 148
   estetska 31, 32, 33, 42, 112, 120, 121, 122, 210, 231
   etična 178
   fenomenalna 35
   intrinzična 40, 41, 77, 125, 187
   moralna 180, 182
   neempirična 145, 146, 147
   objektivna 35, 131, 146, 155, 234
   relacijska 21, 22, 27, 41, 42
   subjektivna 155, 156
   zaznavna 20, 22, 28, 41, 99, 127, 130
 lepota 7, 11, 22, 33, 101, 111, 112, 113, 115, 131, 132, 134, 136, 138, 139, 145, 146, 147
 Levinson, Jerrold 44, 198, 227, 228, 229, 230
 Levstik, Fran
   Martin Krpan 194, 195, 197
 Lewis, David 221
 logični pozitivizem 147

M

Mahler, Gustav 76
   Das Lied von der Erde 105
   Druga simfonija 76
 Mandelbaum, Maurice 21
 Marr, David 79, 89
 Mathews, Robert 212, 213
 Menard, Pierre 31
 Messiaen, Olivier 29

metaodziv 201
 Michaels, Walter 220, 222, 223
 Millikan, R. G. 84
 Milton, John 133
   Samson Agonistes 237
 mimezis 67
 Moderna galerija 10
 Moliere 167
   Tartuffe 167
 Mona Lisa 204
 monizem, kritični 204, 206, 214
 Moore, Georg Edward 144, 145, 148
 moralizem
   zmerni 178, 180, 181, 182
 Mozart, Wolfgang Amadeus 35
 Mulder, Fox
   Dosjeji X 109

N

načela
   avtonomije 218
   kritična 147
   kritiška 143, 150, 152
 Napoleon, Bonaparte 78
   Waterloo 176
 nesoizmerljivost, izkustev 211
 nesorazmeren par 133
 Nichols, Charles H. 160
 Nussbaum, Martha 169

O

odziv
   fiziološki 185
   instinktiven 194
   refleksiven 194
 Ogilby, John 133
 Ojdipov kompleks 210, 211
 Oldenburg, Claes 40
 ontološka ločnica 196
 Oswald, Lee Harvey 196

P

Palmer, Francis 235
   Riggs proti Palmerju 235
 Peacocke, Christopher 79
 performativ 49, 62
 Picasso, Pablo 45, 46, 75
   Jokajoča ženska 115
   Obredi pomladi 80
   Portret Gertrude Stein 75
 Pigmalion 66
 Pioneer 10 68, 69
 Platon 12, 65, 66, 67, 78, 163
   Država 65
   Evtifron 49
 pluralizem, kritični 204, 206
 podobnost 19, 20, 71, 77, 78, 79, 80
   družinska 13, 19
 pomen
   intendirani 220
   konvencionalni 220, 222, 223, 224, 237
 ponaredek 59, 76
 Popper, Karl 87
 posplošitve
   zakonolike 172
 poststrukturalist 218, 219
 Pozzo, Andrea 88
   Poveličanje sv. Ignacija 88
 praksa 9, 13, 49, 50, 67, 137, 138, 161, 174, 232
   umetniška 9, 16, 18, 20
 Praksitel
   Venera 111
 praumetniško delo 19
 praumetnost 59
 predmet
   estetski 34, 36, 105, 141, 150, 156, 157, 231
 Prešeren, France
   Poezije 76
   Primiceva Julija 87
 preferenca
   estetska 150
 pristop, kulturni 169, 170, 171

- problem
 nemišljenih pomenov 224, 230
 proceduralizem 28
 protiintencionalizem 220, 227
 Proust, Marcel 170
 psihologija 8, 75, 87, 109, 187, 228, 231
 empirična 148
 Gestalt 86
 poljudna 171, 173
 Putnam, Hilary 210
- Q**
- Quine, Willard van Orman 43
 Quinova teza 209
- R**
- Racy, R. F. 125, 126
 Radford, Colin 189
 Rauschenberg, Robert 40
 readymade 19, 37, 124
 relativizem 138, 143, 149, 150, 151, 208, 209, 210, 211, 212, 233
 Rembrandt, van Rijn 15, 76, 78
 Nočna straža 15, 76, 77, 165
 resnica
 moralna 68, 162
 pojmovna 213
 retroaktivizem 45
 vnaprejšnji 44, 45, 46
 vnazajšnji 44, 45, 46
 revolucija, kopernikanska 43
 Riefenstahl, Leni 178, 181
 Triumph des Willens 176
 Rijksmuseum 76, 142
- S**
- Sade, markiz de
 Juliette 178
 Santayana, George 104
 Schier, Flint 83
 Schopenhauer, Arthur 116, 117
- Scorsese, Martin
 Zadnja Kristusova skušnjava 124
 Scruton, Roger 75
 Shakespeare, William 15, 39, 211, 217
 Desdemona 119, 121, 185, 190, 196
 Hamlet 15, 39, 210, 211, 214, 217
 Kralj Lear 204
 Otelo 119, 186, 190
 Romeo 174
 Sibley, Frank 113
 Siddharta
 Nord 8
 simulacija 171, 172, 173, 174, 176
 singularizem 143, 152
 skepticizem 133
 estetski 139
 skeptik 131, 133, 168
 sklepanje
 apriorno 133
 moralno 167, 168, 173
 smisel, klasifikacijski 50
 Smole, Dominik 201
 Antigona 201
 smoter 21, 24, 25, 26, 57, 93, 107, 112, 114, 136, 137, 150, 161, 162
 sodba 8, 33, 102, 114, 115, 131, 137, 138, 168, 194, 235
 estetska 115, 139, 210
 moralna 160, 168
 normativna 139
 vrednostna 142, 148, 149, 187
 Sokrat 12, 66
 Kratil 66
 Protagoras 199
 Solženicin, Aleksander
 Arhipelag gulag 168
 spoznavanje, čutno 146
 status
 analitična resnica 43
 artefaktičnost 52, 64
 podeljevanje 39, 40, 42, 47, 54, 56, 57, 61, 63, 64
 pojmovna resnica 213

- umetniški 19, 22, 24, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 39, 40, 42, 47, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 61, 62, 64
 umetniški predmet 30
 umetnina 49, 51, 52, 64, 217
 umetnost 51, 53, 55
- Steen, Jan 73
 Stella, Frank 108
 Stockhausen, Karlheinz 29
 strukturalist 30, 218
 subjektivizem 143, 144, 145, 148
 estetski 139
 osebni 143
- svet
 fikcijski 196
 kartezijanska slika 218
 umetnosti 30, 39, 40, 42, 47, 48, 49, 50, 57, 59, 60, 63, 127
- T**
- teorija
 klasifikacijska 29, 50
 vrednotenja 148
 Tizian 184
 Vnebovzetje 184
 Tolhurst, William 226, 227, 228
 Tolstoj, Lev 104, 106
 Ana Karenina 185, 191, 202
 tragedija 16, 65, 66, 114, 165, 199, 200, 201
 paradoks 199, 200
 trompe l'oeil 88, 89
 Twain, Mark 159, 160
 Huckleberry Finn 159
- U**
- učinek
 estetski 36, 157, 182
 umetnosti 36
 umetniško delo 11, 12, 15, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 37, 39, 45, 50, 54, 57, 72, 77, 100, 102, 104, 105, 114, 123, 127, 207
- definirajoče lastnosti 18, 27
 klasifikacija 29, 50
 paradigma 19, 20
 umetnina 10, 28, 41, 42, 43, 47, 48, 50, 51, 52, 53, 57, 58, 59, 60, 61, 63, 64, 98, 99, 102, 103, 107, 109, 119, 124, 126, 127, 143, 150, 152, 153, 154, 157, 164, 166, 171, 178, 180, 182, 201, 203, 207, 214, 216, 217, 224, 225, 228, 231, 232
 kognitivne lastnosti 156
 moralne lastnosti 180, 182
 referenčni odnosi 156, 157
- umetnost
 alografska 76, 77
 avtografska 76, 77
 dekorativna 141
 funkcija 22, 27, 28, 34, 124
 konceptualna 19, 37
 kot ekspresija 97
 kot intuicija 100
 odprt pojem 15
 postopek 24, 27, 28
 teorija 9, 30, 47, 48, 50, 64, 105
 zgodovina 14, 16, 21, 33, 47, 48, 59, 60, 71, 87, 126
- V**
- vednost
 kako 167
 kako bi bilo biti X 167
 moralna 163
 propozicionalna 167
 Velazquez, Diego de Silva 45, 46
 Las Meninas 45
- vrednost
 estetska 36, 142, 145, 150
 etična 142, 160, 167
 instrumentalna 153, 154, 158
 intrinzična 40, 154, 158
 vrednostna kritika 149
 vrednotenje 17, 29, 50, 53, 54, 57, 64, 130, 141, 149, 150, 151, 152, 154, 158, 161, 166, 187, 202
 deduktivni postopek 150
 estetsko 139, 147, 148, 151, 152

- moralno 148
 teorija 143
 umetniških pojavov 10
 umetniško 177, 178
 umetnine 144, 163
 umetnosti 143, 162, 164, 165
 vrsta, naravna 27
- W**
- Walton, Kendall 34, 85, 86, 195, 196,
 197, 198, 202
 Warhol, Andy 40, 108
 škatle Brillo 40, 48, 127
 Watteau, Jean - Antoine 206
 Vkrcanje za Kitero 205
 Weitz, Morris 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19,
 20, 21, 22, 52
 Whorf, Benjamin 209
- Wilde, Oscar 159, 161
 Wimsatt, William K. 215
 Wittgenstein, Ludwig 13, 14
 Philosophische Untersuchungen 13
 Wollheim, Richard 63, 90, 91, 151
 Wood, Grant
 Ameriška gotika 205
 Woolf, Virginia
 K svetilniku 97
 Lily Briscoe 100
- Z**
- zdrav razum 133, 137, 139, 201, 221
 Ziff, Paul 20
 zmota
 intencionalna 215
 Sokratova 12

Seznam navedene literature

- Aristotel (1982). *Poetika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
 Ayer, J. A. (1946). *Language, Truth, and Logic*. New York: Dover.
 Barnes, A. (1988). *On Interpretation*. Oxford: Basil Blackwell.
 Barthes, R. (1995). "Smrt avtorja". V A. Pogačnik (ur.), *Sodobna literarna teorija*, Ljubljana: Krtina.
 Beardsley, M. (1970). *The Possibility of Criticism*. Detroit: Wayne State University Press.
 Bell, C. (1915). *Art*. London: Chatto and Windus.
 Booth, C. W. (1988). *The Company We Keep: An Ethics of Fiction*. Berkeley: University of California Press.
 Borges, I. J. (1995). *Druga raziskave*. Ljubljana: Literatura.
 Boruah, B. (1988). *Fiction and emotion*. Oxford: Clarendon Press.
 Bullough, E. (1989). "'Psychical distance' as a factor in art and as an aesthetic principle" V G. Dickie, R. Sclafani in R. Roblin (ur.), *Aesthetics*, New York: St. Martin's Press.
 Carroll, N. (1992). "Art, Intention, Conversation". V G. Iseminger (ur.), *Intention and Interpretation*, Philadelphia: Temple University Press, str. 117-118.
 Carroll, N. (1999). *Philosophy of Art*. London in New York: Routledge.
 Carroll, N. (2000). "Art and Ethical Criticism: An Overview of Recent Directions of Research". *Ethics* 110, str. 350-387.
 Croce, B. (1933). *Breviario di estetica*. 4. ed. Bari: Laterza.
 Croce, B. (1998). "Čista intuicija in lirični značaj umetnosti". *Anthropos* 30, št. 4-6, str. 127-138.
 Danto, A. (1994). *The Transfiguration of Commonplace*. Cambridge, Mass. in London: Harvard University Press.
 Danto, A. (2000). "Podeljevanje umetniškega statusa realnim predmetom: svet umetnosti". *Analiza* 4, št. 3-4, str. 15-26.
 Davies, S. (1987). "The Evaluation of Music". V Philip Alperson (ur.), *What is Music: An Introduction to the Philosophy of Music*, New York: Haven Publications, str. 305-325.
 Davies, S. (1991). *Definitions of Art*. Ithaca in London: Cornell University Press.
 Dewey, J. (1980). *Art as experience*. New York: Perigee Books.
 Dickie, G. (1964). "The Myth of the Aesthetic Attitude". *American Philosophical Quarterly* 1, št. 1, str. 56-67.
 Dickie, G. (1996). *The Century of Taste*. New York: Oxford University Press.
 Dickie, G. (2000). "Kaj je umetnost? Institucionalna analiza". *Analiza* 4, št. 3-4, str. 27-41.
 Feagin, S. (1995). "The Pleasures of Tragedy". V Alex Neill in Aaron Ridley (ur.), *Arguing about Art*, New York: McGraw-Hill, str. 204-217.
 Fish, S. (1980). *Is There a Text in This Class?*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
 Gaut, B. (1998). "The ethical criticism of art". V Jerrold Levinson (ur.), *Aesthetics and Ethics*, Cambridge: Cambridge University Press, str. 182-203.
 Geach, P. (1966). "Plato's *Euthyphro*: An Analysis and Commentary". *The Monist*, 50, str. 369-382.
 Goldman, H. A. (1995). *Aesthetic value*. Boulder: Westview Press.
 Hare, M. R. (1964). *The Language of Morals*. New York: Oxford University Press.
 Hospers, J. (1982). *Understanding the Arts*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall.
 Hume, D. (1999). "O merilu okusa". *Analiza* 3, št. 1, str. 49-62.

- Iseminger, G. (1996). "Actual Intentionalism vs. Hypothetical Intentionalism", *Journal of Aesthetics and Art Criticism* 54, št. 1.
- James, W. (1950). *The principles of psychology: Volume two*. New York: Dover Publications.
- Joyce, J. (1966). *Umetnikov mladostni portret*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Kant, I. (1999). *Kritika razsodne moči*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Kennick, W. (1958). "Does Traditional Aesthetics Rest on Mistake?". *Mind* 67, str. 317-334.
- Knapp, S. in Michels, W. B. (1992). "The Impossibility of Intentionless Meaning". V Gary Iseminger (ur.), *Intention and Meaning*. Philadelphia: Temple University Press.
- Kott, J. (1964). *Shakespeare Our Contemporary*. New York: Doubleday.
- Lamarque, P. (1981). "How can we Fear and Pity Fictions?". *British Journal of Aesthetics* 21, str. 291-304.
- Levinson, J. (1996). *The Pleasures of Aesthetics*. Ithaca in London: Cornell University Press.
- Levinson, J. (1996). "Intention and Interpretation in Literature". V Jerrold Levinson, *The Pleasures of Aesthetics*, Ithaca in London: Cornell University Press, str. 175-213.
- Levinson, J. (1996). *Music, Art & Metaphysics*. Ithaca in London: Cornell University Press.
- Lewis, D. (1969). *Convention*. Cambridge, Mass.: Harvard University.
- Lewis, D. (1999). *Papers in metaphysics and epistemology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mandelbaum, M. (1988). "Family resemblances and generalization concerning the arts". V Melvin Rader (ur.), *A Modern Book of Esthetics*, New York: Holt, Rinehart and Winston, Inc., str. 444-455.
- Mathews, R. (1977). "Describing and Interpreting Works of Art". *Journal of Aesthetics and Art Criticism* 36, št. 1, str. 5-14.
- Nichols, H. C. (1984). "A True Book with Some Stretchers": *Huck Finn Today*. V Thadious M. Davis (ur.), *Black Writers on "Adventures of Huckleberry Finn" One Hundred Years Later*, *Mark Twain Journal* 22.
- Nozick, R. (1981). *Philosophical Explanations*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Nussbaum, C. M. (1990). *Love's Knowledge*. New York in London: Oxford University Press.
- Platon (1966). *Protagoras*. Maribor: Založba Obzorja.
- Racy, F. R. (1969). "The Aesthetic Experiences". *British Journal of Aesthetics* 9.
- Schopenhauer, A. (1919). *Die Welt als Wille und Vorstellung*. Leipzig: Hesse und Becker Verlag.
- Sibley, F. (1965). "Aesthetic and Non-aesthetic". *Philosophical Review* 74.
- Tolhurst, W. (1979). "On What a Text Is and How It Means". *British Journal of Aesthetics* 19, str. 11-13.
- Walton, K. (1978). "Fearing Fictions". *Journal of Philosophy* 75, str. 5-27.
- Walton, K. (1990). *Mimesis as Make-Believe*. Cambridge, Mass. in London: Harvard University Press.
- Weitz, M. (1999). "Vloga teorije v estetiki". *Analiza* 3, št. 2, str. 85-95.
- Wimsatt, K. W., mlajši in Beardsley, M. (1989). "The intentional fallacy". V G. Dickie, R. Sclafani in R. Roblin (ur.), *Aesthetics*, 2st ed., New York: St. Martin's Press, 1989, str. 431-432.
- Wittgenstein, L. (1984). *Philosophische Untersuchungen*. Frankfurt/aM: Suhrkamp.
- Wollheim, R. (1980). *Art and Its Objects*. Cambridge: Cambridge University Press.